

Oponentský posudek na dizertační práci

Název: Proměna víry v duchovní krizi. Zkušenost Terezie z Lisieux a Nicolae Steinhardta ve světle přístupu Viktora Frankla

Autor: Mgr. Pavel Pola

Vedoucí práce: prof. Ivana Noble, Ph.D.

Konzultantka: doc. ThLic. Mgr. Denisa Červenková, Th.D.

Studijní program: Praktická a ekumenická teologie a teologická etika

Katedra: Ekumenický institut, ETF UK

Oponent: Mgr. Kateřina Kočandrle Bauer, ThD.

Jak autor sám uvádí, hlavním cílem jeho doktorské práce je odpovědět na otázku „jakým způsobem může člověk ovlivnit průběh své duchovní krize a jak vypadá jeho víra proměněná touto krizí“ (s. 13). Odpověď hledá ve zkušenosti tří autorů: psychoterapeuta Viktora E. Frankla (1905–1997), katolické mystičky Terezie z Lisieux (1873–1897) a duchovní zkušenosti pravoslavného teologa Nicolae Steinhardta (1912–1989). Franklova metoda logoterapie a analýza existenciální krize, je autorovi vodítkem a referencí (s. 14) pro analýzu duchovní zkušenosti. Výběr postav, ačkoliv každá pochází z jiného historického i náboženského kontextu, není nahodilý. Autorova motivace výběru je jednak jeho vlastní zkušenost coby duchovního doprovázejícího a psychoterapeuta, ale rovněž mu rozličnost postav umožňuje vidět krizi plastičtěji (s. 15). Pojítkem všech třech postav je zároveň zkušenost prožité existenciální a duchovní krize, vycházející z mezních životních situací. Podle autora tak jejich zkušenost krize může posloužit jako “zvětšovací sklo” (s. 15).

Autor postupuje metodicky velmi logicky, práce má jasnou strukturu. Každému autorovi věnuje jednu hlavní kapitolu. V úvodu přesně definuje termíny (krize, zkušenost, víra), se kterými pracuje a představuje metodu a prameny své práce. Kromě hermeneutické metody, věnuje velkou část své práce i životopisům, které představují kontext vlastní krize každé postavy a to jak je ovlivnila a proměnila jejich víru. V práci s autobiografickými daty si autor uvědomuje její výhody, ale i meze. Daří se mu velmi dobře autobiografická fakta uchopit ve vztahu k hlavnímu tématu, aniž by sklouzl k hagiografii nebo přílišné popisnosti. Kapitoly věnované jednotlivým postavám jsou velmi dobře zpracované. I když autor přiznává, že pravoslavného teologa N. Steinhardta pro sebe objevil až později, při práci na své dizertaci, je zřejmé, že s jeho teologií a duchovní zkušeností rezonuje a že dokázal prostudovat velkou šíři primární i sekundární literatury. Kromě Bible a hesychastické praxe zmiňuje i to, jaký měla na Steinhardta vliv četba beletrie (s. 162).

Viktor Frankl je mu skutečně v obou kapitolách věnovaných Terezii z Lisieux a N. Steinhardtovi referencí a vodítkem. Dobře si uvědomuje, že spirituální krize prochází naší celou existencí a Frankl

mu v tomto pomáhá při analýze krize duchovní. Neroubuje ale Franklův koncept na popis duchovní krize uměle, pracuje s termíny logoterapie a spirituální teologie přesně a každou analogii podrobně vysvětlí a doloží. Frankl mu umožňuje lépe či jiným způsobem vysvětlit procesy duchovní krize a oba diskurzy jak psychotherapeutický, tak teologický navzájem působí jak komplementárně tak i jako korektiv. V závěru práce se vrací ke všem třem autorům a ptá se, co pozitivního může vzejít z existenciální a duchovní krize, a jak se v rámci krize mohou proměnit různé aspekty víry a dokonce dojít k přesahu vlastní víry směrem k větší otevřenosti vůči Bohu, sobě i druhému.

Po formální stránce rovněž disertační práce splňuje všechna kritéria, a to jak rozsahem, tak zpracováním. Text práce je velmi čtivý, autor se neschovává za nadbytečné používání teologických termínů, které by text zatížily, k čemuž mu zajisté pomáhá čtení duchovní krize skrze existenciální zkušenost, jak jí popisuje Frankl. Použije-li teologické termíny či zažité teologické metafory duchovní krize, vždy je dobře interpretuje a zasazuje do kontextu. Při zpracování tématu autor čerpá z relevantních zdrojů, primární i sekundární literatury a je zřejmé, že všechny tři autory do dostatečné míry zmapoval.

Z textu práce je zřejmý autorův nesmírný zájem o dané téma a je touha přispět k diskuzi o teologii krize a duchovních zdrojích, ze kterých můžeme v krizi čerpat. Přes pečlivé zpracování a zdůraznění faktu, že zkušenost je osobní a neopakovatelná, z textu celkově vyznívá, že duchovní krize přináší transformaci víry ve smyslu jejího posílení. Zajisté taková svědectví o pozitivním potenciálu krize mohou stát, jak autor připouští, v polemice s pesimistickým názorem o nesmyslnosti takových krizí a o tom, že člověk nic v krizi nezmuže (s. 221). Autor nechává hodnocení zkušenosti ztráty smyslu a víry stranou (s. 221). Domnívám se, že škála těchto zkušeností je ještě pestřejší a že cesta "temné noci" někdy nekončí, dokonce vede k naprosté ztrátě víry a víry ve smysl vlastní existence, ale vede i oněch "šedých zón" o kterých mlčí i Frankl (s. 83). Podobně je tomu s otázkou možnosti duchovní krize jako možné cestě k ekumenicky otevřenému dialogu. Auto sice vyjadřuje pouhou možnost toho, že duchovní krize "může" vést k takové otevřenosti, ale nemluví už o opačné, méně harmonické zkušenosti, že totiž někdy takovou cestu naopak zavírá anebo končí na půl cesty, kompromisy. Hlubší analýza těchto nestandardních, neznámých, teologicky těžko uchopitelných zkušeností v práci chybí a zajisté by samotnou práci ještě prohloubila.

Disertační práce, i přes tyto námitky, přináší dobře zpracovaný materiál do diskuze dialogu Viktora Frankla s teologií a může být inspirací pro spirituální teologii v oblasti duchovní krize.

Hodnocení práce:

Práci doporučuji k obhajobě, neboť autor prokázal potřebné předpoklady k dosažení titulu.

K úvaze a další rozpravě předkládám následující otázky:

1. Autor považuje krajní životní situace a prožívání existenciální a duchovní krize v nich za “zvětšovací skla”. Ptám se, zda je možné použít závěry zvětšovacího skla na krize “všedního dne” či použiji-li slova Frankla, na situaci “nedělní neurózy”? Pokud tomu tak je, jakou hrají vnější okolnosti roli a je možné o zvětšovacím skle mezních situací mluvit? Z toho vyplývá další otázka, jaký je vztah mezi vnějším kontextem a duchovní krizí?
2. Kapitola o Franklovi obsahuje i závěrečnou část o recepci a kritice jeho díla, u dalších dvou autorů analýza mezi rozumění spirituální krize není. Můžeme i nich mluvit o nějakých mezích jejich zkušeností? Jak by se kritika Frankla odrazila ve vztahu k popisu duchovní zkušenosti Terezie z Lisieux a N. Steinhardtha?

V Praze 30. srpna 2023

Mgr. Kateřina Kočandrlé Bauer, ThD.